

ונתת מהודך עליו

מים ראשונים: כבר נדרשנו לנושא המרתק של העברת שרביט המנהיגות ממשה ליהושע בדברינו ['פקוד ה' איש על העדה](#) בפרשה זו לפני מספר שנים וכן בדברינו [עזה כמות אהבה קשה כשאל קנאה](#) בפרשת וילך. הפעם נרצה להאיר את הנושא מהבטו "ונתת מהודך עליו" שהוא חלק מהציווי למשה של חניכת יהושע. אתה משה, צריך לתת למנהיג החדש מהודך ומהילת המנהיגות שלך, ויש לכך נימוק פשוט, כפי שהפסוק להלן מבאר: למען ישמעו (אליו) בני ישראל.

ויאמר ה' אלמשה קחלך אתיהושע בןנון איש אשר רוח בו וסמכת את ידך עליו: והעמדת אתו לפני אלעזר הכהן ולפני פלעהדה וציתתה אתו לעיניהם: ונתתה מהודך עליו למען ישמעו פלעדת בני ישראל: (במדבר כז יח-כ.)¹

רש"י דברי הימים א פרק כט פסוק כה – הוד, הדר, חן המלכות

ויתן עליו הוד מלכות – פתרון: נתן עליו חן מלכות, דוגמא: ² "ונתת מהודך עליו" (במדבר כז כ) – שהכל אמרו הגון זה. ובדניאל (יא כא) כתיב: "ויעמד על פנינו נבזה ולא נתנו עליו הוד מלכות".³

רשב"ם בראשית פרק מט פסוק ח – יהודה זוכה להוד המלכות

יהודה אתה יודוך אחיך – המפרש ישבחוך אחיך. שטות בידו.⁴ אלא, לפי שגינה את הראשונים ונטל מלכות מראובן ופיזר שמעון ולוי, אמר ליהודה: אבל אתה, יתנו לך אחיך הוד מלכות. כמו שמוכיח סוף הפסוק: "ווישתחו לך בני אביך". וכן: "ונתתה מהודך עליו" – תן לו משירותך בחיך. וכן בדניאל: "ולא נתנו עליו הוד מלכות". וכן בשלמה כתיב הוד מלכות: "ויתן עליו הוד מלכות" בדברי הימים. יודוך, ימליכוך. כמו יהודוך.⁵

אבן עזרא במדבר פרק כז פסוק כ – יאמינו ביהושע ויכבדוהו

ונתת מהודך – לחלוק לו כבוד לפני ישראל. למען ישמעו – כי הם כבר האמינו בך, וכאשר יראו שאתה כבדתו כן וכבדוהו, כי ילכו אחרי מעשיך.⁶

¹ לאחר שמשה פונה לקב"ה ומבקש: "פקד ה' אלהי הרוחת לכל בשר איש על העדה: אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם ואשר יוציאם ואשר יביאם ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רעה" (והמדרש מוסיף שמשה חשב שבניו ירשו אותו, במדבר רבה כא יד), עונה לו הקב"ה, האיש שאתה מבקש הרי הוא כאן לידך ואתה מכיר אותו היטב: יהושע תלמידך ומשמך אשר לא מש מן האוהל. וכדברי מדרש במדבר רבה כא יד: "יהושע הרבה שרתך והרבה חלק לך כבוד והוא היה משכים ומעריב בבית הועד שלך. הוא היה מסדר את הספסלים והוא פורס את המחצלאות. הואיל והוא שרתך בכל כוחו, כדאי הוא שימשך את ישראל". על כך הרחבנו, כאמור בדברינו ['פקוד ה' איש על העדה](#) בפרשה זו בשנה האחרת. הפעם, נרצה להתמקד באופן חניכת יהושע ובפרט בבטו "ונתת הודך עליו". נראה שבפסוקים אלה הקב"ה אומר למשה: הרבה תלוי גם בך, בעין הטובה שתיתן ליהושע בחניכת הרצון הכנה שתיתן לו, ולא רק בצנעה בינך ובינו, אלא בפומבי, לפני העדה וראשיה.

² דוגמת, כמו:

³ מהפסוק "הוד מלכות" שנאמר לגבי שלמה, לומד רש"י שגם ההוד בפרשת שלנו, "ונתת מהודך עליו", הוא מלכות. ואת המשך דברי רש"י "שהכל אמרו הגון זה" יש להבין: הכל יאמרו הגון הוא יהושע וראוי למלכות. ראה הביטוי "הגון למלכות" במקומות רבים במדרש (יבמות עו ע"ב, סוטה יא ע"א, סנהדרין ע ע"ב ועוד). האזכור שרש"י מביא מספר דניאל הוא על דרך השלילה, שמלך הצפון הנזכר שם (מלכות יוון עפ"י הפרשנים) לא יזכה להוד המלכות (ראה שם גם: "והחזיק מלכות בחלקלקות"). אגב אזכור זה, ראה פסוק קודם בדניאל שם, הביטוי "נוגש הדר מלכות" והרי לנו הוד וגם הדר ועפ"י רש"י גם החן בהקשר למלכות. כך או כך, נתינת ההוד ממשה ליהושע היא התחלת העברת הנהגת העם (המלכות), עוד בחייו של משה. וכבר הערנו מספר פעמים שגם למשה וגם ליהושע היה, לפחות בעיני המדרש, מעמד של מלך (משה – ויהי בישרון מלך, יהושע – בכור שורו הדר לו, שנראה להלן).

⁴ ביטוי קצת חריף ונדיר לרשב"ם. ומה נעשה עם דברי מדרש בראשית רבה צח ו על הפסוק: "יהודה אתה יודוך אחיך – אחיך מודים בך, אמך מודה בך, אני בעצמי מודה לך. אמר רבי שמעון בן יוחאי יהיו כל אחיך נקראין על שמך. אין אדם אומר ראובני אני, שמעוני אני, אלא יהודי אני"? נשאר זאת לפרשת ויחי הבעל"ט ונתקדם עם דברי רשב"ם הקשורים לנושא שלנו.

⁵ ברכת יעקב ליהודה שנותנת לו את המלכות ("לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו") נזכרת כבר בפרשת ויחי, בפסוק: "ישתחו לך בני אביך", אבל השם יהודה, המקפל בתוכו את המלכות, בא מפרשתנו (ולאחריה הפסוקים מדברי הימים ומדניאל שכבר רש"י הביא לעיל). "ונתת מהודך", הוא המלכות, הוא השם המחודש שנותן יעקב ליהודה, במשמעות שונה מהשם שנתנה לו לאה אמו ברגע לידתו: "הפעם אודה את ה'". יודוך הוא יהודוך. והוד-מלכות זה הוא גם שירות בלשון רשב"ם (שר"ה = שר"ת?) וכל זה עוד בחיי משה. אבל מי קיבל את המלכות ממשה? יהושע משבט יוסף דווקא! זה שמשה עתיד לברך: "בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו", אותו [הראם](#) שראינו בברכת בלעם בשבת שעברה. מלכות יהודה המובטחת מפי יעקב תחכה כמה שנים טובות. תקדים לה מלכות שבטי יוסף: יהושע שבא משבט אפרים שהומלך ע"י משה ושאל שבא משבט בנימין והומלך ע"י שמואל.

⁶ ובדומה לכך מפרשים בעלי התוספות: "ונתת מהודך עליו. שתכבדוהו בפניהם כדי שיכבדוהו. הרי לך שיצא לפנייהם כמו ששאלת". ובה נענתה בקשתו של משה למנות איש "אשר יצא לפנייהם". אלא שבין השיטין של דברי אבן עזרא עולה השאלה: האם מעבר לכבוד שהעם ייתן כעת ליהושע – כבוד שבא בעקבות נתינת ההוד – יהיה לעם גם את האמון ביהושע כפי שהיה עם משה. מדוע מסיים אבן עזרא את דבריו: "כי ילכו אחרי מעשיך", היינו מעשיו של משה ולא "אחרי מעשיו", היינו של יהושע? יש כאן אולי טעות

ספרי במדבר פיסקא קמ – יהושע מורה לצד משה

"ויואמר ה' אל משה קח לך את יהושע בן נון" - קח לך את שבלבך, קח לך מה שבדוק לך. ועליו מפורש: "נוצר תאנה יאכל פריה ושומר אדונו יכובד" (משלי כז יח). "איש אשר רוח בו" - שיכול להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד: "וסמכת את ידך עליו" - אמר לו: משה, תן לו תורגמן ליהושע להיות שואל ודורש ומורה הוראות בחיך. כשתפטר מן העולם לא יהו ישראל אומרים בחיי רבו לא הורה ועכשיו הוא מורה.⁷ מיד העמידו מן הארץ והושיבו אצלו על הספסל. רבי נתן אומר: כיון שהיה יהושע נכנס, היה משה משתיק את התורגמן עד שנכנס וישב במקומו.⁸ "ונתת מהודך עליו" - ולא כל הודך. נמצינו למדים: פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה.⁹

מסכת בבא בתרא דף עה עמוד א – האמנם בושה וכלימה?

... כיוצא בדבר אתה אומר: ונתתה מהודך עליו - ולא כל הודך, זקנים שבאותו הדור אמרו: פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה, אוי לה לאותה בושה, אוי לה לאותה כלימה.¹⁰

רבי בחיי בן אשר במדבר פרק כז פסוק כ – מדרגות נבואה שונות

ונתתה מהודך עליו. תחלוק לו כבוד כנגד כל ישראל. ודרשו רז"ל: (בבא בתרא עה א) "מהודך", ולא כל הודך, פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה. והמשל הנפלא הזה בא להורות על מדרגת הנבואה של כל אחד ואחד.¹¹ כי מדרגת נבואת משה, בשם המיוחד שהוא כוח החמה. ומדרגת נבואת יהושע, בכבוד שהוא כוח הלבנה.¹² והנה

ושיבוש של המעתיקים וצ"ל "מעשיר" ולא "מעשיך". אבל גם דבריו של אבן עזרא "כי הם כבר האמינו בך", אשר מזכירים את המעשה הגדול של קריעת ים סוף עליו נאמר: "ויאמינו בה" ובמשה עבדך, מעוררים את השאלה אם נתינת ההוד (וההדר) הם מספיקים? ככל שמשה יעשה לטובת יהושע, ככל שהמנהיג הנוכחי יאמץ את המנהיג הבא, האם אין הוא זקוק למעשים משלו על מנת שיינתן בו אמון? האם אין יהושע זקוק "לקריעת ים סוף" משלו? והרמז לפרקים הראשונים של ספר יהושע ברור למדי, כפי שנראה עוד להלן. כך או כך, דברי אבן עזרא אלו משמשים ראש גשר טוב למעבר מפרשני המקרא אל המדרשים.

⁷ כאן יהושע מורה הלכה בפני משה רבו ובתחילת הפרשה פנחס מורה הלכה בפני משה (רש"י מסכת סנהדרין דף פב ע"א) ובפרשה הבאה במלחמת מדין עושה זאת אלעזר (ספרי פיסקא קמ). הדור הצעיר תופס פיקוד עוד בחיי משה ומתחיל להורות ולהנהיג בפניו. ראה דברינו [חילופי דורות ומשמרות](#) בפרשה זו וכן [אלעזר מורה הלכה בפני רבו](#) בפרשת מטות.

⁸ זה מהמדרשים המעטים שמתאר העברת פיקוד אידיילית ומושלמת בין משה ליהושע, עוד בחיי משה, והגם שהוא דורש את הפסוק: "וסמכת ידך עליו", אפשר שתיאור אידיילי זה מקיים גם את הציווי: "ונתת מהודך עליו". ראה בהקשר זה גם הפירוש של מדרש אגדה (בובר) על הפסוק בפרשתנו שנתנית ההוד של משה ליהושע הייתה פשוט הכרזה במחנה: "ונתת מהודך עליו, מהודך ולא כל הודך, שתכריז עליו בכל מחנה ישראל זה ראוי להיות רועה מפי הגבורה, ואין מהודך אלא קולך, שנאמר: הוד נחרו אימה (איוב לט כ). שם זו הכרזה במחנה, וכאן הכרזה והסמכה בבית המדרש – "הוד" משתלב עם "הד".

⁹ דרשה אחרונה זו היא דרשה מרכזית על הפסוק שאנו דנים בו וקשה לדעת אם היא מחוברת לדרשה 'האידיילית' לעיל או דרשה נפרדת ואפילו מנוגדת. ראה התיאור האידיילי באוצר המדרשים (אייזנשטיין) משה עמוד 366: "יצאה בת קול ואמרה למשה: אין לך חיים אלא חמש שעות בלבד. מיד צעק משה ואמר ליהושע: שב כמלך בפני העם! ודרשו שניהם כאחד בפני כל ישראל, ונדמה להם פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה. משה קורא ויהושע מפרש מקרא, שהיה משה קורא ויהושע קורא ומשה מפרש ולא היה עליהם חלוקה זה על זה, ונמצאו דבריהם מכוונים כאחד, ודומים כחרוזי מרגליות של מלכים ועליהם אמר שלמה: דברי חכמים כדרבנות וגו' הוישב בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני וגו' ". לעומתו ובאותו קובץ אוצר המדרשים (אייזנשטיין) עמוד שנו, מצוי תיאור שונה בתכלית: "אמר הקב"ה למשה, קרא את יהושע תלמידך עשה לו כבוד לעיני כל ישראל. ונתת מהודך עליו ולא כל הודך, מלמד שפני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה. באותה שעה אמר משה לפני הקב"ה: רבש"ע, למה אתן ליהושע כל הכבוד הזה? הטיב לו הקב"ה: כי הוא יעבור לפני העם הזה. שמה יאמרו ישראל: בפני משה לא הורה ואחר מיתת רבו הוא מורה הוראות. הטיב משה ואמר: רבש"ע, מארבעים שנה עד עכשיו הייתי אני מורה הוראות עכשיו אני מורה? ובכה וצעק ונשמע קולו בכל מחנה ישראל". למרות הניגוד בין שני מדרשים אלה, הצד השווה ביניהם הוא שהם רואים את הכל כדרשה אחת, כפי שערכנו את מדרש ספרי למעלה, ואינם רואים את האמרה: "פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה" כביטוי מזלזל או שלילי. ראה ספרי זוטא פרק י שהשוואה זו היא גם של אהרון ביחס למשה: "כך היה יתרו מחשב ואומר: וכי מה הנר הזה בין חמה ללבנה? משה חמה ואהרן לבנה, מה אור יש לי ביניהם?"

¹⁰ מדרש זה בולט בהקצנה שהוא עושה לביטוי: פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה, עד כדי: אוי לה לאותה בושה, אוי לה לאותה כלימה! ראה פירוש רשב"ם בגמרא שם: "אוי לה לאותה בושה - שבזמן מועט נתמעט הכבוד כל כך. שהרי יהושע היה נביא ומלך כמשה ולא יכול להגיע לכבודו". ראה גם פירוש מהרש"א בגמרא שם שמנסה לרכך את הביטוי ולומר שהוא נאמר על מי שלא זכה לא לזה ולא לזה, בפרט בהקשר ובהשוואה לדרשה השכנה שם על הצדיקים שנכווים כל אחד מחופתו של חברו בעולם האמת. והדברים צריכים עדיין עיון. עכ"פ, שוב מצאנו דרשות רכות יותר שאמנם יהושע לא כמשה, אבל מי לנו כמשה? ראה למשל ספרי זוטא פרק כז פסוק כ: "ונתת מהודך עליו, מן ההוד שניתן עליך מהר סיני, שנאמר: וראו בני ישראל את פני משה כי קרן עור פני משה (שמות לד לה). מלמד שקרנים היו יוצאות מפני משה כקרנים שיוצאות מגלגל חמה". אז יהושע לא עלה להר סיני ועור פניו לא קרן כמשה. אין בכך שום גנות, ולא בושה ולא כלימה. ראה גם פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) במדבר פרשת פינחס דף קלה עמוד א: "ונתתה מהודך עליו. ולא כל הודך. מיכן אמרו: מיכן אמרו: ולפני אלעזר הכהן יעמוד - מלמד שהיה יהושע צריך לאלעזר ואלעזר צריך ליהושע". משמע, שמכאן ואילך יש הנהגה קולקטיבית, יהושע לא עלה לדבר עם האלהים בהר סיני, יהושע צריך את אלעזר (ומשה לא נצרך לעתים לאהרון?). אולי אפילו עדיף לעם מנהיג שזוהר כלבנה ולא מנהיג בוחק כחמה - מנהיג שאין צורך שישים מסווה על פניו. מנהיג שהעם לא ירא מלהיבט בו והוא מביט בהם ולא קשה לו לראות את העם בשיגיונותיו.

¹¹ של משה ושל יהושע.

¹² ראה ברמב"ם מורה נבוכים חלק שני פרק מה וכן בפרק שביעי משמונה פרקים על המעלה המיוחדת של נבואת משה בהשוואה עם כל שאר הנביאים. ודבריו בסוף הקטע: "כן משה רבינו ע"ה קבל מן שם המיוחד".

זה לנמשל. אבל לענין המשל, כשם שאור הלבנה לא מצד עצמה הוא, רק מצד החמה שהלבנה מקבלת אורה ממנה, כן יהושע קבל ממשו. וכשם שהחמה מקבלת אורה מצד אחר, ומוזה אמר הכתוב: (בראשית א יד) "ייהי מאורות", ולא אמר "ייהי אורים" אלא "מאורות", כלומר מקבלי אור, כן משה רבינו ע"ה קבל מן שם המיוחד.¹³

מדרש תהלים (בובר) מזמור כא – ההוד המלא ניתן ליהושע בירדן

"גְּדוֹל כְּבוֹדוֹ בְּיִשׁוּעַתְּךָ הוֹד וְהֶדְר תְּשׁוּבָה עָלָיו" (תהלים כא ו)¹⁴ - הוד של רב, והדר של תלמיד, כענין שנאמר: "ונתתה מהודך עליו" (במדבר כז כ).¹⁵ מהודך ולא כל הודך. והיכן ניתן לו ליהושע? ר' יודן אמר: בירדן ניתן לו. במשה כתיב: "וייראו מגשת אליו" (שמות לד ל), וביהושע כתיב: "וייראו אותו כאשר יראו את משה" (יהושע ד יד).¹⁶

יהושע פרק י פסוק יב – שמש בגבעון דום

אִז וַיִּדְבֶּר יְהוֹשֻׁעַ לְה' בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַאָמָרִי לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר לְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל שְׁמֹשׁ בְּגִבְעוֹן דּוֹם וַיֵּרָח בְּעַמְּקֵי אֶזְרוֹן.¹⁷

במדבר רבה טו כה – משה מאציל משלו ואינו חסר

"וַיִּרְדְּתִי וַדְּבַרְתִּי עִמָּךְ שָׁם וְאֶצְלַתִּי מִרְהָרוֹחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשִׁמְתִי עָלֶיהֶם וְנִשְׂאוּ אֶתְךָ בְּמִשְׁאֵ הָעָם" (במדבר יא יז) – להודיעך, שיום מנוי הזקנים היה חביב לפני הקב"ה כיום מתן תורה ... – "ואצלתי מן הרוח אשר עליך" – למה הדבר דומה? למלך שהיה לו פרדס ושכר לתוכו שומר ונתן לו שכר השמירה. לאחר זמן א"ל השומר: איני יכול לשומרו כולו לבדי, אלא קבא עוד אחרים שישמרו עמי. אמר לו המלך: לך נתתי את הפרדס כולו לשומרו, וכל שכירות שמירתו לך נתתי. ועכשיו אתה אומר: הבא לי עוד אחרים שישמרו עמי?! הריני מביא אחרים שישמרו עמך, וְהִנֵּי יודע שאין אני נותן להם שכר שמירה משלי, אלא מתוך שכר שנתתי לך משם הן נוטלין שכרם. כך אמר לו הקדוש ב"ה למשה כשאמר: "לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם הזה כי כבד ממני" (במדבר יא יד). אמר לו הקב"ה: אני נתתי בך רוח ודעת לפרנס את בני, ולא הייתי מבקש אחר, כדי שתתייחד אתה באותה

¹³ היוונים הקדומים וכנראה גם הבבלים ואחרים שעסקו בצפיות אסטרונומיות ידעו שהירח הוא כוכב כבוי ואין לו אור משלו והוא מקבל את אורו מהשמש. שהרי אחרת איך ניתן להסביר את השינוי התכוף באורו שמתמעט ומתרחב מידי חודש בחודשו. איננו יודעים אם ידע זה זלג גם לחז"ל שדרשו בבראשית רבה על המאור הגדול והמאור הקטן שמיטע עצמו. עכ"פ, בתקופה מאוחרת כמו המאה ה-13 בה חי רבי בחיי בן אשר, וודאי שידעו זאת ואי לכך מקבל הביטוי "פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה", משמעות חדשה עם גילוי המדע, אולי מעבר למשמעות של מי שטבע ביטוי זה. ראה גם בפירושו הזוהר לפרשת ויחי: "ודאי לית לה נהורא לסיהרא מגרמה אלא מה דהיב לה שמשא" – ודאי שאין לירח אור משלו אלא מה שנותנת לו השמש.

¹⁴ פרק כא בתהלים מתאר את גדולת המלך שמוֹלֵךְ בחסד אלהים. ראה גם תהלים עב. ולעיל כבר הזכרנו שגם למשה וגם ליהושע היה מעמד של מלך.

¹⁵ כאן מחדד המדרש את ההבדל בין "הוד" שהוא דרגה גבוהה יותר ובין "הדר" שהוא בדרגה נמוכה יותר. וכך גם בספרי דברים להלן. ובאשר להוד המלכות, ראה גמרא חגיגה טז ע"א שיש איסור להסתכל במלך, אפילו בנשיא משום שכתוב: "ונתת מהודך עליו". אפשר שזה רמז לכך שהמלך מולך בחסדי הקב"ה ומלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא. ואם כך, אז "הודך" אולי מרמז כלפי מעלה. השווה עם הפסוק בתהלים ח ב: "אשר תנה הודך על השמים".

¹⁶ מה שלא ניתן ליהושע בחיי משה, ניתן לו לאחר שעשה מעשה, לאחר חציית הירדן בכניסה לארץ שמזכירה כמובן את קריעת ים סוף. ראה הערה 6 לעיל על פירוש אבן עזרא וכן דברינו [הצעה להפטרות חלופית](#) בשביעי של פסח. גם אם יהושע לא מגיע לקומתו של משה (אולי אין צורך בכך), סוף דבר שהוא זוכה לשלשון מלא ולכניסה לארץ שמשו לא זכה לה. נראה שהמקור למוטיב זה הוא מדרש ספרי דברים פרשת וזאת הברכה פסקא שנו: "ויהושע בן נון מלא רוח חכמה, מפני מה? כי סמך משה את ידיו עליו. וישמעו אליו בני ישראל - אין לך משמע גדול מזה. ויעשו כאשר צוה ה' את משה - ועדין לא ניתן מוראו עליהם, שנאמר: בעת ההיא גידל ה' את יהושע (יהושע ד יד) - באותה שעה ניתן מוראו עליהם". ראה המדרשים על יהושע שהתעטר בשש עטרות: "הנוי והכח והעושר והחכמה והנשיאות והנבואה". ראה גם מדרש תנחומא פרשת תצוה סימן ט שמפרט שכל מה שאירע למשה אירע גם ליהושע: זה של נעליו זה של נעליו, זה בנה מזבח זה בנה מזבח, זה קרע את הים זה קרע את הירדן וכו'. ושאלה לשואבי המים: מי עוד קרע את הירדן? ומי עבר אותו בקפיצה?

¹⁷ הנה, מי שפניו רק כפני הלבנה עושה מה שמי שפניו כפני החמה לא עשה ועוצר את מהלך השמש והירח! ראה מדרש תנחומא (בובר) פרשת אחרי מות סימן יד שהשמש לא נענתה לציווי זה של יהושע בטענה: "וכי יש קטן אומר לגדול דום? אני נבראתי ברביעי, ובני אדם נבראו בשישי, ואתה אומר לי דום?!". אולי בדומה לים שסרב בתחילה להיקרע מפני משה (מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דויהי פרשה ד). טענה מעניינת של הבריאה כלפי האדם שמבקש לשנות סדרי בראשית! ויהושע עונה שם לשמש: "בן חורין שהוא קטן ויש לו עבד זקן, אינו אומר לו שתוק! אברהם אבינו הקנה לו הקב"ה שמים וארץ, שנאמר: ברוך אברהם אל עליון קונה שמים וארץ (בראשית יד ט), ולא עוד אלא שהשתחוית ליוסף, שנאמר: הנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים לי (בראשית לו ט)". יש בכך תזכורת לכוחו של יהושע שבא מיוסף כפי שהזכרנו בהערה 5 לעיל. עד כדי כך גדול המעשה של יהושע שבא מכח הלבנה והוא מעמיד את השמש, שצריך מדרש תנחומא בפרשת תצוה סימן ט, מדרש שכבר הזכרנו בהערה הקודמת, לחזור ולאזן את משה עם יהושע: "משה העמיד לגלגל חמה במלחמת עמלק, שנאמר (שמות יז) והיה כאשר ירים משה ואין ירים אלא לשון שהעמיד לגלגל חמה שנאמר (חבקוק ג) נתן תהום קולו רום ידיהו נשא, ויהושע כן שנאמר (יהושע י) שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון". האם התלמיד עלה על רבו? האם להדר התווסף גם ההוד במלואו?

גדולה. ועכשיו אתה מבקש אחר! תדע שְׁמִשְׁלִי אינן נוטלין כלום, אלא משלך: "ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם". ואעפ"כ, משה לא חסר כלום. תדע, שלסוף ארבעים שנה אמר לו: "קח לך את יהושע בן נון ... ונתתה מהודך עליו". מה כתיב ביהושע? "ויהושע בן נון מלא רוח חכמה", למה? "כי סמך משה את ידיו עליו" (דברים לד ט).¹⁸

פירוש רמב"ן במדבר יא יז – הבחנה בין הזקנים ליהושע

... כי הזקנים אשר אמר בהם שהתנבאו לא שמעו דבור מפי השם ולא נראה להם במראה או בחלום, אבל השם מדבר עם משה ומאצילות רוח משה הם יודעים הנבואה ההיא ... וזה טעם "ואצלתי", שאניח אצלי מן הרוח אשר אני שם עליך ושמתי עליהם. ואין זה כענין "ונתת מהודך עליו" (להלן כז כ), כי אצילות בכל מקום לשון עיכוב אצלו, כלשון "וכל אשר שאלו עיני לא אצלתי" מהם (קהלת ב ו), "הלא אצלת לי ברכה" (בראשית כז לו).¹⁹

מסכת בבא קמא דף צב עמוד ב – בעל היין ומגיש היין

אמר ליה רבא לרבה בר מרי: מנא הא מילתא דאמרי אינשי: חמרא למריה טיבותא לשקיייה?²⁰ אמר ליה, דכתיב: "וסמכת את ידך עליו... למען ישמעון ויראון כל עדת בני ישראל", וכתיב: "ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו וישמעו אליו כל בני ישראל וגוי".²¹

ספרי דברים פרשת וזאת הברכה פסקא שנג – כשור וכראם אך בלי הוד

"בכור שורו הדר לו", מלמד שניתן לו הוד למשה והדר ליהושע. שאילו ניתן הוד ליהושע, לא היה העולם יכול לעמוד בו. "וקרני ראם קרניו", שור כוחו קשה אבל אין קרניו נאות. ראם קרניו נאות אבל אין כוחו קשה. ניתן ליהושע כוחו של שור וקרנו של ראם.²²

שבת שלום

¹⁸ מינוי יהושע ונתינת הוד עליו הוא המשך, בקפיצה "קטנה" לאחור של קרוב לארבעים שנה, למינוי הזקנים, הסנהדרין הראשון, הנזכר בפרשת בהעלותך. נושא עליו הרחבנו בדברינו [קול אחד וקולות רבים](#) בפרשת בהעלותך. המשותף לשניהם הוא הדגש שהרוח והדעת וההוד שיינתנו לזקנים וליהושע, צריכים לבוא לכתחילה ממשה ולא מהקב"ה, אך בדיעבד משה לא חסר כלום. כאן, לא חסר משה לאחור מינוי הזקנים ונשארה רוחו המלאה להסמיך את יהושע. ראה במינוי הזקנים במקרא את [אלדד ומידד](#) שהוסיפו להתנבא, את יהושע שמקנא לכבודו של משה ומשה שעונה לו: "ומי יתן כל לעם ה' נביאים כִּי יתן ה' אֶת־רוחו עֲלֵיהֶם". גם כאן, באים המדרשים ומדגישים, למרות המדרש לעיל על שומר הפרדס, שאחרי נתינת הוד ליהושע, לא חסר משה דבר. ראה ספרי זוטא פרק כז פסוק כ: "מהודך ולא כל הודך. למה משה דומה? לאבוקה שהיא דולקת ודלקו ממנה כמה נרות, אבל אורה של אבוקה לא חסרה כלום. כן לא היתה חכמתו של משה חסרה כלום". וכן הוא במדרש במדבר רבה כא טו: "וסמכת ידך עליו – כמדליק מנר לנר. ונתת מהודך עליו – כמערה מכלי לכל". למה חשוב למדרש להדגיש שהנותן, משה, לא חסר כלום מנתינתו? אם מדובר במנהיגות ושררה, אכן המנהיג החדש מפחית בסופו של דבר מהמנהיג היוצא. וכדברי מדרש תנאים לדברים פרק לא יד: "אורכאות אורכאות בראתי את עולמי. וכי חטא היה בידו שלאברהם שנפטר מן העולם? אלא מפני שדחקה ארכי שליחושע דוחקת". אבל ברוח ובנבואה, מדוע שיחסר משה עקב מינוי הזקנים ויהושע? נשמח לקבל תשובות והצעות. עד שתגענה התשובות, ראו דברינו [חדשים גם ישנים – אחרונים גם ראשונים](#) בשיר השירים.

¹⁹ רמב"ן לא מקבל את ההשוואה שעושה מדרש במדבר רבה (תנחומא) בין מינוי הזקנים ומינוי יהושע. רמב"ן מבחין בין אצילות הרוח ובין נתינת הוד. עפ"י שיטתו, משה אכן נתן מרוחו לזקנים ובה בעת לא חסר דבר, שהרי מכוחו ומאצילותו הם מתנבאים. אבל הוד הוא דבר אחר, את הוד העביר משה ליהושע גם אם לא את כולו. ומשה, עפ"י רמב"ן אולי כן חסר מההוד שנתן ליהושע. ראה שוב רש"י בו פתחנו, רשב"ם ומדרש תהלים שהוד הוא המלוכה, הוא ההנהגה. וכבר אמרו חכמים בגמרא סנהדרין ח ע"א: "דָּבָר אחד לדור ואין שני דָּבָרין לדור". (וקדרה של שני טבחים – לא חמה ולא קרה", עפ"י עירובין ג א).

²⁰ מהו מקור הביטוי: היין שייך לבעל הבית, אבל את השבח (הכרת הטובה) מקבל מי שמגיש אותו? בגמרא שם מוצגות מספר שאלות דומות לגבי ביטויים שאנשים משתמשים בהם והכוונה בשאלה: "מנא הני מילי"? איננה לחקר מקור הביטוי, איפה וע"י מי נוצר, אלא לנסות למצוא לו סמך במקרא, אם כשיטה לזכירה ואם ע"מ להראות שהכל רמוז כבר במקרא.

²¹ אגב מדרש במדבר רבה ורמב"ן הנ"ל והדיון אם משה חסר משהו בעקבות הסמכת יהושע ונתינת הוד עליו, ראינו להזכיר גמרא זו שמציגה את הדעה שבעצם הכל מהקב"ה (הוא בעל היין במשל) ומה שנראה שכאילו בא ממשה איננו אלא כמו הקרדיט שנותנים למי שמוזג לך את המשקה במקום לבעל הבית. וזה בניגוד גמור לדעה שמציג מדרש במדבר רבה לעיל.

²² בדברינו [כתובות ראם](#) בשבת שעברה עשינו אפסרה וסיימנו בברכת משה ליוסף בפרשת וזאת הברכה: "בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמיים ונגח יחדו אפסיארגן והם רבבות אפרים והם אלפי מנשה" (דברים לג יז). והבטחנו שזו תהיה מקדמה לפרשת פנחס בה מצטווה משה למנות את יהושע כיוורש כמתואר בפרק כז פסוקים יח ואילך: "קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו וסמכת את ידך עליו ... ונתתה מהודך עליו למען ישמעו ויראו כל עדת בני ישראל". ראה גם השימוש בפסוק "בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו" לציון סמל השור והראם במטבע שהנפיק יהושע, בראשית רבה לט יא: "ארבעה הם שיצא להם מוניטין בעולם ... יהושע ... יצא לו מוניטין בעולם: שור מיכן וראם מיכן על שם: בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו". סוף דבר, גם אם זכה יהושע לכוחו של השור ולנוי קרניו הראם, לא זכה להוד המלא של משה, רק להדר. ואולי זה פשר הסוף הלא ברור של ספר יהושע, שהמשכו בתחילת ספר שופטים, של אי השלמת ההתנחלות בארץ ישראל. ראה סוף פרק כא ביהושע, נאום יהושע בפרק כג ופרק ב בספר שופטים.

מחלקי המים

מים אחרונים: בשבת זו מתחילים סבב נוסף של לימוד פרקי אבות (יש מנהגים שונים בנושא זה), וסימנך נפ"ש, פרשות: נשא, פנחס ושופטים (חוץ משבת ראשונה שלאחר הפסח), בהן מתחיל סבב חדש. המשנה הראשונה במסכת, פרק א משנה א, [עליה הרחבנו בפרשת שמיני](#), היא: "משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים וכו' ", המתארת את שרשרת מסירת התורה מדור לדור ומתקופה לתקופה. בא מדרש אבות דרבי נתן (נוסח א פרק א), אשר כידוע מרחיב ומבאר את מסכת אבות, ואומר: "יהושע קבל ממשה, שנאמר: ונתתה מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל (במדבר כז כ): זקנים קבלו מיהושע, שנאמר: ויעבדו העם את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים ... שופטים קבלו מזקנים, שנאמר: ויהי בימי שפוט השופטים וכו' ". ראה שם. החוליה הראשונה בשרשרת המסירה מתמצית בנתינת ההוד ממשה ליהושע. והרי לנו צירוף אירועים מיוחד בלוח השנה מדוע מתחיל סבב נוסף של קריאת מסכת אבות דווקא בפרשת פנחס.